

Prekenverkstedet

<http://www.israelsmisjonen.no/ressurser/materiell/prekenverksted>

Kristi åpenbaringsdag – 8.januar 2017

Prekentekest: Matt 2,1-11

Lesetekst I: Jes 60,1-6

Lesetekst II: Ef 3,1-7

Hedningenes tilbedelse av Israels nye konge

Dagen

Kristi åpenbaringsdag innleder kirkeårets åpenbaringstid og har derfor også navnet 1. søndag i åpenbaringstiden. Åpenbaringstiden er julens ettertid og en fortsettelse av julens glede. Den varer til Askeonsdag. Det er åpenbaringen av Guds herlighet gjennom Jesus Kristus, som, på ulike måter, møter oss søndagene i åpenbaringstiden. Gud avdekker sin herlighet ved å vise oss hvem Jesus er. I kirkeåret har Kristi åpenbaringsdag fått status som en særskilt misjonens dag. Det er naturlig med fortellingen om vismennene som en av prekentekestene på denne dagen. Vismennene er hedningene som med sin tilbedelse av Jesus-barnet som jødernes frelserkonge innvarsler en ny tid i Guds frelsesplan, tiden da evangeliet om Jesus Kristus skal forkynnes for alle folkeslag. Barnet i krybben er kongen, frelserkongen, som kom som et lys for folkeslagene.

Jesus, Davids sønn

Matteus forteller i første kapittel at en kongesønn er født. Det viser ættetavlen (1,1-17), Jesus er som «Davids sønn» (1,1) tronarvingen. Beretningen om hans unnfangelse og fødsel (1,18-25) viser at Jesus tilhører Davids slekt, som Gud ved sin Ånd på underfullt vis har steget inn i. Og i fortellingen om vismennene fra Østen viser Matteus at Jesus er knyttet til Davidsætten også ved at han er født i Betlehem, Davids fødeby (1 Sam 16).

Sitatfusk?

Matteus begrunner Messias' fødsel i Betlehem med et sitat fra profeten Mika 5,1 og også med et element fra 2 Sam 5,2 hvor David utpekes som fyrste og hyrde for Israels folk. Men mens Mika-teksten erklærer Betlehem som den «ringeste», føyer Matteus inn et «slett ikke» og snur dermed setningens mening på hodet. For oss som er nøye med at sitater må gjengis ordrett nøyaktig, kan det Matteus her gjør, virke som sitatfusk. Men i antikken var det tillatt å bygge egne kommentarer inn i et sitat. Og Matteus' kommentar er at Jesu fødsel som Messias i Betlehem har gjort den «ringeste» byen til «slett ikke den ringeste». Og tankegangen er både i Mika-teksten og i Matteuskommentaren den samme: Selv om du er av de minste, skal du bære frem det aller største. «Betlehem får æren av å være kongebyen på tross av at den er den ringeste» (Hans Kvalbein).

Tre ulike holdninger til Jesus

Et hovedanliggende i teksten er å vise ulike reaksjoner på og holdninger til barnet som er født i Davids by. Tre ulike reaksjonsmåter tegnes ut:

1) Den fiendtlige, hatefulle og avvisende holdningen, representert ved Herodes den store.

2) Den kunnskapsrike, men likegyldige holdning, representert ved overprestene og de skriftlærde. De gir riktig informasjon om Messias, men overser, i en farlig allianse med makten, Jesus. De vet veien, men går den ikke.

3) Hyllest og tilbedelse av Jesusbarnet som frelserkongen, representert ved de fremmede, vismennene, som tar Skriften og løftene på alvor.

Hyllest og tilbedelse

Matteus har en egen forkjærlighet for det greske verbet *proskynéa*, han bruker det 15 ganger, mens det forekommer bare to og tre ganger hos henholdsvis Markus og Lukas. Det brukes i NT alltid med guddommelig objekt, om tilbedelse rettet til Gud eller Jesus. Verbet er i Bibel 2011 oversatt med «hulle» i vår tekst (v.2, 8 og 11), med «tilbe» i 4,9f og 14,33, med «kaste seg ned for» i 8,2 og 18,26 og dobbeltoversatt i 28,17 der det om noen av disiplene heter at de «falt ned og tilba» Jesus. Jesus tilbes altså både ved inngangen til og ved utgangen fra sitt jordeliv. Ved å bruke verbet *proskynéa* retter Matteus fokus særlig på at de som møter Jesus, hilser og hyller ham som noe mer enn et vanlig menneske.

Vers 11 med vismennenes tilbedelse av Jesusbarnet som jødernes frelserkonge er utvilsomt fortellingens høydepunkt. Målet for deres lange reise hadde vært å finne jødernes konge som nå var født, og hulle og tilbe ham (v. 2). I v. 11 er de ved reisens mål, de har funnet barnet og faller på kne og hyller det og ærer det ved å bære frem kostbare gaver. Det er hit, på kne i tilbedelse av Jesus, Matteus også vil bringe de som hører eller leser denne fortellingen.

Evangeliet – for jøder, først, og for hedninger

At de som først hyller Jesus som frelseren, var fremmede og hedninger er, sett i Matteusevangeliets perspektiv, bemerkelsesverdig. For det første evangelium regnes gjerne som det mest jødiske av evangeliene, det henvender seg til lesere med jødisk tro og lære. Men vi finner i dette evangeliet både et partikularistisk og et universalistisk misjonsperspektiv. Det partikularistiske perspektiv er at Jesus og apostlene er sendt til «de bortkomne sauene i Israels folk»: Matt 10,5-6 og 15,24. Det gjelder frem til Jesu oppstandelse. Det universalistiske perspektiv er at Jesus etter sin oppstandelse i misjonsbefalingen sender apostlene til «alle folkeslag», Matt 28,18-20. Slik avløses en etnisk (Israels folk) og geografisk (Israels land) begrenset misjon. Denne tosidige misjonslinjen er frelseshistorisk og prinsipielt begrunnet: Evangeliet er for «jøde først» (jf. Rom 1,16) – Israel har førsteretten til evangeliet om Guds frelse – deretter, når Israel som folk avviser frelsen, går evangeliet ut til folkeslagene.

Den universalistiske fase i misjonslinjen foregripes og forutsies en rekke steder i Matteusevangeliet, f.eks. 8,5-13; 15,21-28 og 22,8-10, og første gang nettopp i fortellingen om vismennene.

Mange tilknytningspunkter til Det gamle testamente

I Matt 2,1-11 klinger foruten skriftsitatet fra Mika 5,1 et omfattende materiale fra Det gamle testamente (GT) med i det som fortelles. Det er en kobling til valfartsmotivet i GT i tekster som Jes 2,2 og Mi 4,1-5, om hedninger som setter sitt håp til Israel og valfarter til templet i Jerusalem. Og i 2,11 gjenkalles skildringen av idealkongen, Israels konge Messias, i Salme 72 som konger fra hele verden skal hulle og «kaste seg ned for», «komme med gaver» til og «be for» (v.10-11.15), og også Jes 60,6, det siste verset i søndagens lesetekst fra GT, hvor det i skildringen av Jerusalems herlige fremtid omtales et hyllingstog fra folkeslagene som i frelestiden skal komme til Sion og til kongen på Sion: «Kameler i mengde dekker deg ... Alle fra Saba kommer, gull og røkelse har de med seg, de forkynner HERRENS pris.» I omtalen av vismennenes gaver er det rike henspillinger til Skriften (jf. også 1 Kong 10,1). Vismennene fremstår som representanter for og som et signal om folkeslagene som skal vandre mot lyset fra Sion (Jes 60,3) og slutte seg til Guds frelseshandling og hulle hans Messias. I deres tilbedelse av Jesus, det nyfødte kongebarnet, oppfylles profetiene om folkenes hyllingstog til kongen på Sion. Deres hyllest av Jesus er et tegn på at det universelle perspektiv på frelsen i GT nå virkeliggjøres. I Jesusbarnet finner hedningene sitt håp.

Stjernen Jesus

Enda en sannsynlig lenke til GT skal nevnes. Når det heter at vismennene så «stjernen hans gå opp» (2,2), henspilles det trolig på stjernestedet i Bileam-profetien i 4 Mos 24,17 der den lovede frelserkongens komme knyttes sammen med en stjerne: «En stjerne stiger opp fra Jakob, en kongstav løfter seg fra Israel.» Disse ordene ble av mange jøder på Jesu tid og av jødekristne i de første århundrene tolket messiansk, jf. rabbi Akiba som da han i år 132 e.Kr. utropte Bar Kokba, 'stjernesønnen', til Messias, henviste til dette stedet. Jesustroende jøder har ofte brukt stjernen som et symbol på Jesus. Det er funnet jødekristne dekorasjoner hvor stjernen og korset inngår i ett og samme symbol. Jesus er «den klare morgenstjernen» (Åp 22,16).

Vi har òg en ledestjerne ...

Grundtvig har gitt oss salmen om ledestjernen, stjernen som «ledet vise menn til den Herre Kristus hen» (Deilig er den himmel blå, v.6). Det heter i vers 7 at vi har òg en ledestjerne «som kan aldri lede vill»: «hans guddoms ord det klare», åpenbaringsordet som leder oss til Jesus Kristus. Også vismennene hadde Guds ord som ledestjerne. Det var ikke stjernen som ledet vismennene det avgjørende stykke vei til Betlehem. Stjernen ledet dem vill. En nyfødt kongesønn måtte finnes i kongepalasset i Jerusalem, trodde de. Men han var ikke der, men i en krybbe i en stall i en liten, bortgjemt småby. Dit var det Guds ord som måtte lede vismennene. Og vi innbys til å bli med dem under denne ledestjernen og finne frem til frelsens konge, i takk og tilbedelse:

*«ti vi ville også så gjerne der hen
og eder på reisen ledsage.»*

Gunnar Johnstad

Førsteamanuensis, NLA Høgskolen i Bergen

gunjohn@online.no